

Odnos učencev do sošolcev s prilagoditvami v osnovni šoli

Pika Drobnič in Luna Steiner, osnovnošolki, OŠ Vodmat

Mentorica: Mateja Sitar Zevnik

Somentorica: Maja Drobnič Radobuljac

Slovenska zakonodaja omogoča prilagoditev pouka učencem, ki zaradi drugih obveznosti (umetnost, šport) oziroma posebnih oviranosti ne zmorejo opravljati šolskih obveznosti na enak način kot preostali učenci. V šoli sva opazili, da imajo učenci različna mnenja o sošolcih s statusom in odločbo o usmerjanju. Želeli sva oceniti odnos učencev zadnjega triletja osnovne šole do učencev s statusom ter učencev z odločbo. Spletno anketo sta izpolnila 102 učenca zadnjega triletja osnovne šole. Rezultati so pokazali, da imajo učenci do sošolcev s statusom in sošolcev z odločbo pozitiven odnos. Do slednjih imajo statistično značilno bolj pozitiven odnos kot do prvih.

Ključne besede: odločba o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, status športnika, status umetnika, odnos vrstnikov, predsodki

Učenci sami poročajo, da lahko razlike pri obravnavi v šoli med njimi ustvarjajo trenja, ki jim botrujejo predsodki in občutek neenakosti. Leta 2010 so učenke OŠ Hudinja v raziskovalni nalogi anketirale učence predmetne stopnje petih osnovnih šol in ugotovile, da si status športnika večinoma uredijo fantje, da na dan porabijo v povprečju eno uro časa za učenje in dve uri za šport. Poročali so, da jih učitelji občasno obravnavajo drugače kot

druge učence in da se kljub morebitnemu padcu šolskega uspeha ne bi odrekli športu (Sinožič, Kralj in Potočnik 2010).

Leta 2016 je osnovnošolska raziskovalna naloga preverjala, ali učenci s statusom športnika poznajo svoje pravice in obveznosti in ali njihovi učitelji upoštevajo njihove pravice ter sankcionirajo neizpolnjevanje obveznosti. Rezultati te raziskave so v grobem pokazali, da učitelji poznajo in upoštevajo prilagoditve učencem s statusom športnika ter da znajo ukrepati v primeru kršenja pravil statusa. Ugotovili so, da tudi učenci s statusom športnika

poznajo svoje pravice in dolžnosti, hkrati pa se zavedajo, da lahko ob neupoštevanju le-teh pride do prenehanja statusa. Poročali so, da bi nekateri učitelji poosttrili kriterije za pridobitev statusa športnika, večini pa se status ni zdel potreben že v osnovni šoli. Menili so, da se na ta način spodbuja kampanjsko učenje (Zupanc in Žohar 2016).

V primeru, da so bili prepoznani kot nadarjeni učenci, je Juriševičeva v raziskavi poročala, da ima 1,3 % anketiranih osnovnošolcev vtis, da jih vrstniki zato bolj spoštujejo, 3,2 % pa, da jim zavidajo. Na splošno so bili učenci s statusom osebno zadovoljni in so bolj verjeli vase kot pred podelitvijo statusa (Juriševič 2021). Raziskava na vzorcu 763 učencev rednih šol v Sloveniji, ki so jo izvedli Novljan, Jelenc in Jerman (1998), je ugotovila, da imajo zdravo razvijajoči se otroci pozitivna stališča do otrok s posebnimi potrebami, saj je bila več kot polovica pripravljena žrtvovati svoj prosti čas za pomoč tem vrstnikom pri šolskem delu. Raziskava, ki so jo v Sevnici opravili z 242 učenci četrtega, petega, šestega, osmega in devetega razreda iste osnovne šole, je ugotovila pozitiven, razumevajoč in toleranten odnos do otrok s posebnimi potrebami. Učenci so bili naklonjeni in pripravljeni sprejeti drugačnega otroka in so mu bili pripravljeni tudi pomagati (Lisec 2007).

Kot nama je znano, do sedaj še nobena raziskava ni primerjala odnosa učencev do sošolcev z obema vrstama odločb o prilagoditvah pri pouku: s statusom perspektivnega ali vrhunškega športnika ali umetnika in odločbo o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

Predvidevali sva, da odnos učencev do sošolcev s prilagoditvami pouka ni nevtralen in se razlikuje glede na to, ali imajo slednji status ali odločbo.

METODOLOGIJA

Potek raziskave

Raziskava je bila izvedena v Osnovni šoli Vodmat, Osnovni šoli Poljane in Bolnišničnih šolskih oddelkih OŠ Ledina. Pred vključitvijo v raziskavo so bili vsi učenci od 7. do 9. razreda, katerih starši so se ob pričetku šolskega leta 2019/2020 strinjali s sodelovanjem svojih otrok v raziskavah v okviru šole, seznanjeni z namenom in vsebino raziskave. Vsak je na svoj šolski elektronski naslov prejel pojasnilo, ki je vsebovalo kratek opis raziskave in povezavo do vprašalnika. Vsi udeleženci so v anketi sodelovali prostovoljno in anonimno. Vsi anketiranci so se zavedali, da lahko od sodelovanja kadarkoli odstopijo. Protokol načrtovane raziskave je bil predstavljen Komisiji Republike Slovenije za medicinsko etiko in je za raziskavo prejel soglasje št. 120-108/2020/3 in 0120-108/2020/6. Raziskava je potekala od junija do konca julija 2020.

Anketiranci

V raziskavo je bilo vabljenih približno 220 učencev, ki so v šolskem letu 2019/2020 obiskovali 7., 8. ali 9. razred. Stari so bili od 11 do 15 let.

Vprašalnik za učence

Vprašalnik je bil pripravljen v obliki elektronske ankete preko spletnega portala 1KA (<https://www.1ka.si>). Pripravili sva ga raziskovalki s pomočjo mentorice in staršev.

Preverja možna stališča učencev do sovrstnikov, ki so predstavljena v Tabeli 1. Odgovori na vprašanja so potekali preko stopnjevane lestvice odgovorov, ki so opredelili, v kakšni meri se anketiranec strinja s predlagano trditvijo (1 – Sploh se ne strinjam; 2 – Delno se ne strinjam; 3 – Niti se strinjam, niti se ne strinjam; 4 – Delno se strinjam; 5 – Popolnoma se strinjam).

Učenci so imeli možnost podati tudi opisne odgovore pri vprašanjih.

Analiza podatkov

Za analizo podatkov je uporabljena opisna statistika in osnovne statistične metode analize podatkov. Uporabljena so bila orodja spletnega portala 1KA (<https://www.1ka.si>) in program Microsoft Excel. Odgovore anketirancev na posamezna vprašanja o stališčih do učencev s statusom in učencev z odločbo sva primerjali s statističnim T-testom. Razlika povprečnih vrednosti, kjer je p-vrednost manj kot 0,05 oziroma 5 %, se šteje za statistično značilno.

REZULTATI

Udeleženci raziskave

Anketo za učence je rešilo 34 učencev sedmega razreda, 53 učencev osmega razreda in 15 učencev devetega razreda, skupaj torej 102 učenca. Od tega je bilo 66 učenek in 36 učencev. Od vseh ima 14 učencev status perspektivnega športnika, dva status vrhunškega športnika, en status perspektivnega mladega umetnika, en status vrhunškega mladega umetnika ter 10 učencev odločbo o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Dva učenca se glede statusa ali odločbe nista želela izreči. Ostalih 72 učencev pa nima ne statusa ne odločbe.

Primerjava odnosa učencev do učencev s statusom in učencev z odločbo

Kot vidimo v Tabeli 1, se učenci v povprečju strinjajo s trditvami, da sošolci status potrebujejo, da je pravično, da imajo status, da bi bili uspešni tudi brez in da si prilagoditve zaslužijo. Ne strinjajo se s trditvami, da učencem s statusom zavidajo, da se jim smilijo, da menijo, da so neumni, in da ni pravično, da imajo status. Glede tega, ali jim status pomaga ali ne, pa so bolj neopredeljeni.

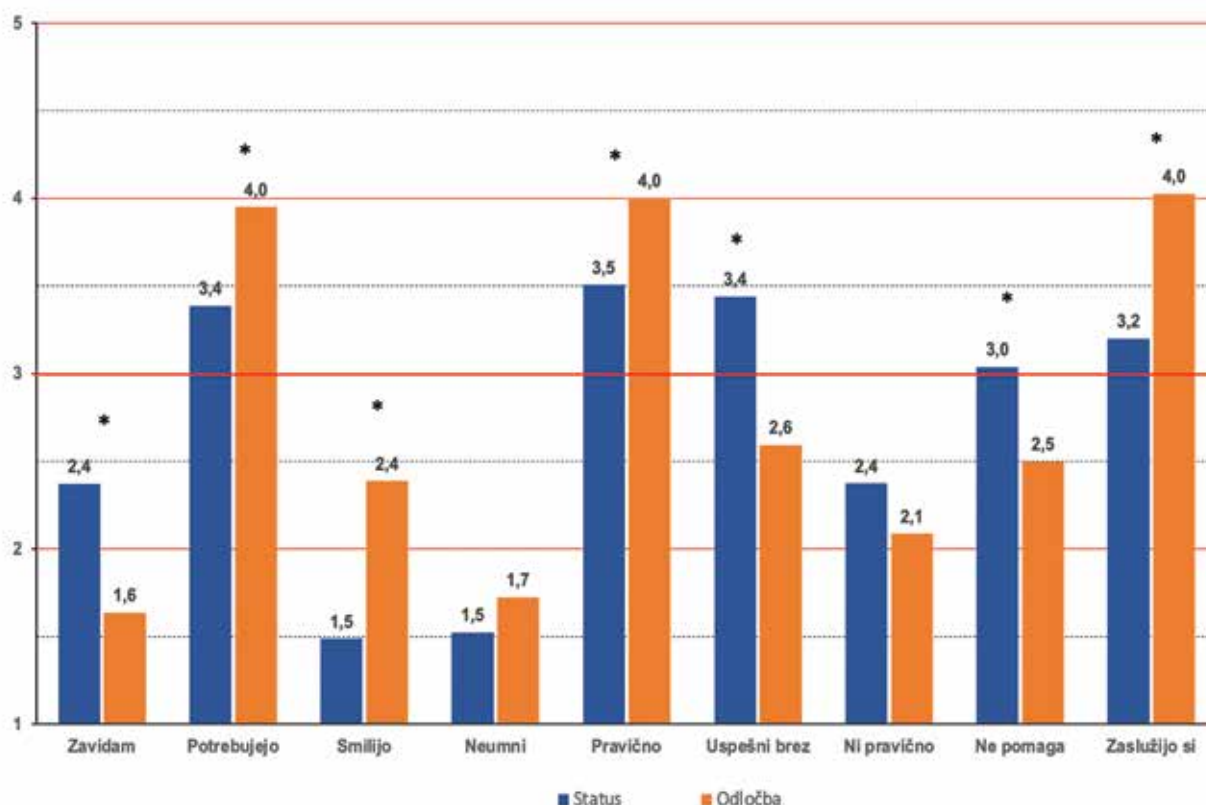
Pri trditvah o sošolcih z odločbo o usmerjanju se v povprečju učenci strinjajo, da sošolci odločbo potrebujejo, da je pravično, da jo imajo, in da si prilagoditve zaslužijo. Ne strinjajo se s trditvami, da jim

zavidajo, da se jim smilijo, da se jim zdi, da so neumni, in da bi bili uspešni tudi brez prilagoditev, da jim odločba ne pomaga in da ni pravično, da imajo odločbo.

Primerjava	Vprašanja	Povprečje	N*	St. Dev.	p (t-test)
1	Učencem s statusom zavidam (sem ljubosumen), ker ga nimam in nimam enakih prilagoditev.	2,4	78	1,4	< 0,001
	Učencem z odločbo zavidam, sem ljubosumen, ker je nimam in nimam enakih prilagoditev.	1,6	80	1,1	
2	Učenci s statusom potrebujejo napovedano ocenjevanje znanja in ostale prilagoditve.	3,4	80	1,3	< 0,01
	Učenci z odločbo potrebujejo dodatno pomoč pri učenju, podaljšan čas pisanja testov, napovedano ocenjevanje znanja.	4,0	80	1,2	
3	Smilijo se mi. (status)	1,5	80	0,9	< 0,0001
	Smilijo se mi. (odločba)	2,4	80	1,3	
4	So neumni. (status)	1,5	80	1,1	0,24
	Zdijo se mi neumni. (odločba)	1,7	80	1,0	
5	Pravično je, da imajo status.	3,5	79	1,3	0,01
	Pravično je, da imajo odločbo.	4,0	80	1,2	
6	V šoli bi bili uspešni tudi brez statusa.	3,4	80	1,3	< 0,0001
	V šoli bi bili uspešni tudi brez odločbe.	2,6	79	1,1	
7	Ni pravično, da imajo napovedano ocenjevanje znanja in ostale prilagoditve. (status)	2,4	80	1,3	0,15
	Ni pravično, da imajo napovedano ocenjevanje znanja in ostale prilagoditve. (odločba)	2,1	80	1,2	
8	Glede na njihovo slabo delo in poslušanje v šoli jim status sploh ne pomaga.	3,0	80	1,5	0,02
	Glede na njihovo slabo delo in poslušanje v šoli jim odločba sploh ne pomaga.	2,5	80	1,3	
9	Zaslužijo si napovedano ocenjevanje znanja. (status)	3,2	80	1,4	< 0,0001
	Zaslužijo si napovedano ocenjevanje znanja, podaljšan čas pisanja testov in druge prilagoditve. (odločba)	4,0	79	1,1	

Legenda: N – število učencev, ki so odgovorili na vprašanje, * primerjali smo samo odgovore tistih učencev, ki so odgovorili na obe vprašanji; St. Dev. - standardni odklon; t-test – metoda statistične analize, $p < 0,5$ pomeni statistično značilno razliko. Polja z vprašanji, za katera meniva, da ocenjujejo negativen odnos, so v tabeli sive barve.

Tabela 1: Vprašanja za učence, ki ocenjujejo odnos učencev do učencev s statusom in učencev z odločbo. Primerjava odgovorov na enakovredni vprašanji.

Slika 1: Odnos učencev do učencev s statusom in učencev z odločbo. Primerjava odgovorov na enakovredni vprašanji. V prikazanem histogramu vidimo povprečje odgovorov učencev na navedene trditve o sošolcih s statusom športnika ali umetnika ter sošolcih z odločbo na lestvici od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam. Vrednosti, večje kot tri, pomenijo, da se učenci s trditvijo v povprečju strinjajo, vrednosti, manjše od 3, pa, da se s trditvijo v povprečju ne strinjajo. * - $p < 0,05$.

Ko sva primerjali strinjanje s trditvami glede učencev s statusom in odločbo, sva ugotovili naslednje razlike, ki so bile statistično značilne s 95 ali več odstotno verjetnostjo. In sicer, učenci se strinjajo, da sošolci bolj kot status potrebujejo in si zaslužijo odločbo ter da je pravično, da jo imajo. Glede na učence s statusom se manj strinjajo s tem, da učencem z odločbo zavidajo, da učencem odločba ne pomaga in da bi bili učenci tudi brez odločbe uspešni. Manj se jim tudi smilijo učenci s statusom v primerjavi z učenci z odločbo.

Učenci se v povprečju ne strinjajo s trditvami, za katere meniva, da ocenjujejo negativen odnos (trditve 1, 3, 4, 7, 8). Edino do trditve »Glede na njihovo slabo delo in poslušanje v šoli jim status sploh ne pomaga« so v povprečju neopredeljeni. V povprečju se strinjajo s trditvami, za katere meniva, da ocenjujejo pozitiven odnos (2, 5, 9) (Tabela 1).

Opisni odgovori ob vprašanjih o odnosu do učencev s statusom

K odgovoru na ta vprašanja so nekateri učenci dodali še opisne odgovore: »prav tako se nekaj mojih

prijateljc zaradi teh statusov počuti slabše od drugih in manj vredne«; »strinjam se z napovedanimi ocenjevanji znanja, s tem da lahko to učiteljice kadarkoli ukinejo, če učenci ne poslušajo«; »učenci s statusi se zelo važi«; »da status v veliki meri izkorišča« (zadnji odgovor se je večkrat ponovil).

Opisni odgovori ob vprašanjih o odnosu do učencev z odločbo

K odgovoru na ta vprašanja so nekateri učenci dodali še opisne odgovore: »je odvisno, saj nekateri te odločbe ne potrebujejo, jim ne pomaga in jo zlorablja«; »zdi se mi nepravilno, da lahko dlje časa pišejo test tudi učenci, ki jim gre slabo, ker se nič ne učijo«; »ni pravično, da imajo odločbo vsi, ker nekateri, ki jo imajo, lahko delajo kot ostali«.

RAZPRAVA

Z raziskavo sva želeli ugotoviti, kakšen odnos imajo učenci zadnjega triletja osnovne šole do učencev s prilagoditvami pouka. Po pregledu literature sva ugotovili, da je v Sloveniji objavljenih nekaj raziskav, ki so ugotavljale odnos učencev in učiteljev do učencev s statusom (Jurišević 2012; Sinožič, Kralj in

Potočnik 2010; Zupanc in Žohar 2016), učencev in učiteljev do učencev z odločbo (Novljan, Jelenc in Jerman 1998; Lisec 2007), še nobene pa, ki bi primerjala odnos učencev ali učiteljev do učencev z obema oblikama prilagoditev.

Najini rezultati so pokazali, da se učencem v povprečju zdi pravično, da imajo nekateri učenci status, in jim tega ne zavidajo. Glede na to, da sva v šoli dostikrat slišali, da ni pravično, da imajo učenci s statusom napovedano ocenjevanje znanja, naju preseneča, da rezultati temu nasprotujejo. To lahko razloživa na dva načina. Mogoče večina tistih učencev, ki tako misli, vprašalnika ni rešila. Mogoče pa se jim v resnici zdi pravično, da učenci s statusom to možnost imajo, in se jim zdi nepravično, da ostali te pravice nimajo. Zadnje razmišljanje potrjuje tudi eden izmed opisnih odgovorov, ki trdi, da je v redu, če si lahko učenci s statusom določijo datum za ocenjevanje, a to ni pravično do vseh ostalih, ki te možnosti nimajo.

Iz povprečnih odgovorov učencev, sodelujočih v raziskavi, lahko rečeva, da njihov odnos do učencev s statusom ni nevtralen, temveč celo pozitiven. Podobno navaja pozitiven odnos učencev do učencev s statusom nadarjenih tudi Juriševičeva v svoji raziskavi, opaza pa, da bi se v odnosu lahko kazalo tudi ljubosumje nekaterih učencev, ki tega statusa nimajo (Juriševič 2012).

Najini rezultati kažejo, da se učencem zdi pravično, da imajo nekateri njihovi sošolci odločbo, in jim tega ne zavidajo. Strinjajo se s trditvijo, da si učen-

ci z odločbo zaslužijo in potrebujejo napovedano ocenjevanje znanja, podaljšan čas pisanja testov, dodatno pomoč pri učenju in ostale prilagoditve. Učencem se njihovi sošolci z odločbo ne smilijo niti se jim ne zdijo neumni. Ne strinjajo se s trditvijo, da jim glede na slabo sodelovanje pri pouku odločba ne pomaga. Odgovori na te trditve kažejo na pozitiven odnos učencev do njihovih sošolcev z odločbo. To, da menijo, da ti učenci v šoli ne bi bili uspešni brez odločbe, pa lahko kaže na negativen odnos ali pa, da dejansko opažajo, kakšne ovire tem učencem odločba pomaga premagovati. Zato lahko rečeva, da odnos učencev do njihovih sošolcev z odločbo ni nevtralen, temveč pozitiven. Podobno so ugotavljali tudi avtorji drugih raziskav v Sloveniji in tujini (Novljan, Jelenc in Jerman 1998; Lisec 2007; Frederickson 2010).

Iz rezultatov je razvidno, da učenci ne zavidajo sošolcem s statusom, še manj pa zavidajo sošolcem z odločbo. Zdi se jim pravično, da imajo nekateri status, še bolj pa se jim zdi pravično, da imajo nekateri odločbo. Meniva, da je tako, ker si učenci bolj želijo imeti prilagoditve, ki jih omogoča status, kot pa te, ki jih omogoča odločba. Učenci so mnenja, da si sošolci s statusom zaslužijo in potrebujejo prilagoditve, še bolj pa so mnenja, da si to zaslužijo in potrebujejo učenci z odločbo. Njihovi sošolci z odločbo se jim ne smilijo, še manj pa se jim smilijo sošolci s statusom. Učenci so mnenja, da bi bili njihovi sošolci s statusom v šoli uspešni tudi brez njega, niso pa takega mnenja za učence z odločbo. To naju ne preseneča, saj je možno, da večina učencev razume, da imajo sošolci odločbo zaradi

lastnih oviranosti. Otroke s posebnimi potrebami se lahko nehote obravnava kot manj sposobne in se o njih misli, da v šoli ne bi bili uspešni brez prilagoditev. Fredericksonova poudarja, da tipično razvijajoči se otroci otroke s posebnimi potrebami lažje sprejmejo, kadar so njihove oviranosti zelo očitne ali kadar jih o njih odrasli poučijo (Frederickson 2010). Zato se nama zdi pomembno, da je tema prilagoditev in razlogov zanje v šoli pogostejše odprta, naslovljena in razložena.

Zanimivo je, da so učenci izrazili nevtrarno mnenje glede tega, ali sošolcem s statusom glede na njihovo slabo sodelovanje pri pouku status ne pomaga, ne mislijo pa, da to velja za učence z odločbo.

Zaradi statistično značilnih razlik pri večini odgovorov lahko rečeva, da se odnos učencev do njihovih sošolcev s prilagoditvami pouka razlikuje glede na to, ali ima učenec status ali odločbo. Kljub temu da imajo učenci do učencev z vsemi prilagoditvami pozitiven odnos, je do učencev z odločbo ta bolj pozitiven.

Slabost najine raziskave je relativno majhen vzorec zajetih učencev. Tako lahko rečeva, da rezultati odražajo samo stališča učencev treh osnovnih šol iz Ljubljane, za splošitev ugotovitev na vso Slovenijo bi moral biti vzorec večji in zajeti bi moral šole z vseh koncev Slovenije. Druga slabost je uporaba samoocenjevalnega vprašalnika, ki sva ga sestavili sami in ni bil prej še nikoli uporabljen. Ob analizi rezultatov sva ugotovili, da nekaterih trditev ne moreva ocenjevati enoznačno, saj bi lahko kazale na negativen ali tudi pozitiven odnos (na primer: »Učenci z odločbo/statusom se mi smilijo«), nekatere trditve pa so vsebovale po več kot eno trditev (na primer: »Glede na njihovo slabo sodelovanje v šoli jim status/odločba sploh ne pomaga.«). Kljub temu sva mnenja, da nama je v splošnem uspelo oceniti odnos do učencev tudi s temi vprašanji. Tretja slabost je nezmožnost razlage vprašanj in naloge osebno, kot je bilo v začetku načrtovano. Načrt najinega raziskovanja je namreč spremenila epidemija COVID-19, ki je bila razglašena tik pred načrtovanim pričetkom anketiranja. Onemogočila je, da bi nalogo učencem predstavili v živo in bili prisotni ob tem, ko bi izpolnjevali vprašalnike. Misliiva, da bi tako učenci bolje razumeli namen najinega raziskovanja. Epidemija je onemogočila tudi, da bi se vprašalniki reševali v šoli, pri uri oddelčne skupnosti. Meniva, da se je zato za sodelovanje odločilo manj učencev, kot sva sprva predvidevali.

Glede na to, da sva opazili, da učenci poročajo, da ne poznajo, kaj pomenijo in zakaj imajo prilagoditve učenci z odločbo, bi bilo potrebno poznavanje usmerjanja učencev s posebnimi potrebami med njihovimi sošolci bolj podrobno raziskati. V prime-

ru, da se pokaže, da je to res pomanjkljivo, bi bilo koristno o razlogih za prilagoditve njihove sošolce poučiti. Raziskave namreč kažejo, da se odnos do učencev s posebnimi potrebami izboljša, če njihovi vrstniki vedo, na kakšen način so ovirani (Frederickson 2010).

ZAKLJUČEK

Najina raziskava je pokazala, da je odnos učencev do sošolcev s statusom in odločbo pozitiven, a se razlikuje glede na to, ali ima učenec status ali odločbo. V prihodnje bi bilo potrebno vprašalnik predelati in raziskavo ponoviti na večjem vzorcu, če bi želeli ugotovitve posplošiti na vse slovenske učence.

LITERATURA

- Frederickson, N. (2010): Bullying or befriending? Children's responses to classmates with special needs. *British Journal of Special Education*, let. 37 (št. 1): str. 4–12.
- Jurišević, M. (2012): *Nadarjeni učenci v slovenski šoli*. Znanstvena monografija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Dostopno na: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/1182/>, 25.5.2021
- Lisec, D. (2007) Odnos osnovnošolcev do vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo (v OŠ Savo Kladnik Sevnica). Ljubljana: Fakulteta za šport, UL - diplomsko delo. Dostopno na: <https://www.fsp.uni-lj.si/COBISS/Diplome/Diploma-22051430LisecDanilo.pdf>, 25.5.2021
- Novljan, E., Jelenc, D., in Jerman, J. (1998): Stališča osnovnošolcev do vrstnikov s težavami pri učenju. *Defectologica Slovenica*, let. 6 (št. 1): str. 7–21.
- Sinožič, J., Kralj, K. in Potočnik, T. (2010): *Učenci s statusom športnika*. Raziskovalna naloga. Celje: Mestna občina Celje.
- Zupanc, J. in Žohar, Ž. (2016): *Status perspektivnega ali vrhunskega športnika: Ali te poznam?* Raziskovalna naloga. Celje: Mestna občina Celje.